

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET A.K. I L. protiv HRVATSKE

(Zahtjev br. 37956/11)

PRESUDA

STRASBOURG

8. siječnja 2013. godine

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenim u članku 44., stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu A.K. i L. protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću koje čine:

gđa Isabelle Berro-Lefèvre, *predsjednica*,

gđa Elisabeth Steiner,

gđa Nina Vajić,

gđa Mirjana Lazarova Trajkovska,

gđa Julia Laffranque,

g. Linos-Alexandre Sicilianos,

g. Erik Møse, *suci*,

i g. Søren Nielsen, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 4. prosinca 2012. godine,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 37956/11) protiv Republike Hrvatske što ga je 27. svibnja 2011. godine hrvatska državljanka gđa A.K. ("prva podnositeljica") podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") u svoje ime i u ime svog sina (drugi podnositelj). Dana 24. lipnja 2011. godine predsjednik Odjela odlučio je podnositeljima odobriti anonimnost temeljem Pravila 47., stavka 3. Poslovnika Suda.

2. Prvu podnositeljicu zastupala je gđa. L. Kušan, odvjetnica iz Ivanić Grada. Hrvatsku vladu ("Vlada") zastupala je njezina zastupnica gđa Š. Stažnik.

3. Dana 6. lipnja 2011. godine o zahtjevu je obaviještena Vlada. Odlučeno je i da će se istovremeno odlučiti o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva (članak 29., stavak 1.).

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

4. Prva podnositeljica rođena je 1987. godine. Drugi podnositelj, L., biološki sin prve podnositeljice rođen je 10. prosinca 2008. godine.

5. Odlukom Centra za socijalnu skrb u K. ("Centar") od 19. prosinca 2008. godine L. je smješten u udomiteljsku obitelj u drugom gradu, budući da je prva podnositeljica bila nezaposlena i nije imala prihoda, uzdržavala ju je majka, pohađala je posebni program u školi i živjela sa svojom majkom i duševno bolesnim bratom u staroj i zapuštenoj kući bez grijanja.

6. Prva podnositeljica pristala je da L. bude smješten u udomiteljsku obitelj.

A. Postupak za lišenje prve podnositeljice prava na roditeljsku skrb

7. Točno neutvrđenog datuma Centar je podnio zahtjev Općinskom sudu u K. za lišenje prve podnositeljice prava na roditeljsku skrb u odnosu na L.

8. Prva podnositeljica sama se zastupala u tom postupku.

9. Dana 10. svibnja 2010. godine Općinski sud u K. lišio je prvu podnositeljicu prava na roditeljsku skrb u odnosu na njezinog sina L. jer je prva podnositeljica lakše mentalno retardirana i nesposobna pravilno skrbiti za L.

Mjerodavni dio odluke glasi:

“Socijalna radnica je obavila terenski izvid u obitelji K. A. 28. 04. 2009. i 04. 06. 2009. godine te utvrdila da je stambeni prostor neuredan, a protustranka je neuredne vanjštine, na sebi ima prljavu odjeću, masne je kose i neugodnog mirisa jer ne održava higijenu, a na upit socijalne radnice kada se zadnji puta okupala, protustranka sliježe ramenima i pogledava majku. Stoga je protustranka od socijalne radnice ponovo savjetovana da mora održavati osobnu higijenu jer ako nema vlastitih higijenskih navika neće moći razviti higijenske niti kod djeteta i neće moći održavati higijenu djeteta. Obzirom da je stambeni prostor....i pri slijedećem terenskom izvidu bio jednako neuredan kao i sama protustranka, rečeno joj je da će se radi zaštite djeteta pokrenuti postupak za oduzimanje djeteta.

Centar...je 10.02.2010. donio.... zaključak da je kod protustranke prisutna laka mentalna retardacija koja se psihijatrijski ne kontrolira, da protustranka živi u lošim stambenim uvjetima u neuređnom i neodržavanom prostoru, a te održava ni osobnu higijenu, da je rodila sina L. godine i izjavila kako nije u mogućnosti skrbiti o djetetu pa je dijete po rođenju smješteno kod udomiteljice, a majka je od smještaja djeteta tijekom godine dana posjetila dijete svega dva puta i ne interesira se o djetetu pa, obzirom na navedeno, stručni tim ocjenjuje da je A.K. napustila dijete te da u roku od godine dana otkad je dijete smješteno izvan vlastite obitelji nije stvorila uvjete za zajednički život sa djetetom....

Majka djeteta se protivila prijedlogu i traži da joj se vrati sina te bi probala o njemu voditi brigu, a sud je radi utvrđenja činjeničnog stanja proveo nad majkom psihijatrijsko vještačenje.

Vještak psihijatar..... ističe da je protustranka osoba kod koje je prisutna laka mentalna retardacija.... od djetinjstva zaostaje u mentalnom razvoju i egzistira u skućenom domicilu, a edukaciju polazi po prilagođenom programu te se uz napor osposobila za pomoćnog cvjećara ali nikad nije radila..... potrebno daljnje sustavno psihijatrijsko praćenje. Tijekom samog vještačenja vještak je izvršio kratki psihijatrijski intervju sa protustrankom koja je točno navela svoj datum rođenja potvrdila je da je išla u školu, nikad nije ostvarila radni odnos, kod kuće nešto posprema i nešto radi, ali ne konkretizira što, a na pitanje da li zna skuhati hranu, odgovara da zna skuhati samo mlijeko. Na daljnje pitanje o brizi za dijete odgovara da zna da dijete treba presvući i nahraniti, ali ne može to preciznije objasniti. Ne uzima nikakve lijekove i ne ide na kontrole liječniku psihijatru.

Vještak ... ističe da je A.K. osoba kod koje je prisutna intelektualna inferiornost, odnosno laka mentalna retardacija i uz to teški oblik skolioze... podnositelja zahtjeva te na temelju psihičkog i fizičkog stanja protustranka nije u mogućnosti skrbiti o svom sinu

... Ovaj sud u cijelosti prihvaća nalaz i mišljenje vještaka pa smatra da je majka djeteta... nije u stanju voditi brigu o malodobnom L. Majka radi svog zdravstvenog stanja, teškog oblika skolioze nije u stanju prihvatiti dijete, držati ga u naručju, potrčati za djetetom, preduhitriti ga u nakani da se ozlijedi jer je skolioza onemogućuje u brzim pokretima, a osim toga sud je na ročištima utvrdio da majka djeteta otežano govori, ograničenog je vokabulara i ograničenog zaključivanja pa postoji opasnost da uz majku dijete ne bi naučilo govor ili bi ga naučilo sa velikim zakašnjenjem pa se postavlja pitanje da li bi dijete u slučaju da ga se povjeri na skrb majci moglo uopće na vrijeme krenuti u osnovnu školu jer bi zasigurno zaostalo u razvoju u usporedbi sa svojim vršnjacima, a takvo što sud ne smije dopustiti jer dijete ima pravo na kvalitetan život u sređenoj sredini uz svu potrebnu skrb i prije svega u higijenskim uvjetima, a što kod majke ne bi imalo.

Protustranka je u odgovoru na prijedlog izjavila da bi probala o malodobnom sinu L. voditi brigu, ali sud radi zaštite dobrobiti djeteta ne smije dozvoliti takav eksperiment.

...”

Odluka je dostavljena prvoj podnositeljici 17. svibnja 2010. godine.

10. Nakon slučajnog susreta sa svojom bivšom učiteljicom s kojom je razgovarala o obiteljskim pitanjima, prva podnositeljica zatražila je besplatnu pravnu pomoć kako bi podnijela žalbu. Međutim, odluka kojom joj je odobrena besplatna pravna pomoć odvjetnika donesena je tek nakon isteka roka za podnošenje žalbe.

B. Postupak povezan s vraćanjem prava prve podnositeljice na roditeljsku skrb

11. Dana 28. listopada 2010.g. besplatni odvjetnik prve podnositeljice podnio je Općinskom sudu u K. prijedlog za vraćanje roditeljske skrbi u odnosu na L. Prva podnositeljica navela je da su se njeni životni uvjeti značajno promijenili nakon što je bila donesena odluka kojom je lišena prava na roditeljsku skrb. Tako njezin duševno bolestan brat više s njom ne živi u istom kućanstvu nego je smješten u ustanovu. Kuća je djelomično obnovljena i ugrađeno je grijanje.

12. Također tvrdi da laka mentalna retardacija ne bi trebala biti razlog za lišenje njezinog prava na roditeljsku skrb i da navodi kako ona ne zna pripremati hranu ili skrbiti za dijete nisu točni. Nadalje, niti jedno mišljenje vještaka nije utvrdilo da ima problema s govorom, ograničeni rječnik ili ograničenu sposobnost razmišljanja koje bi dijete izložilo riziku da neće naučiti govoriti kad bi njoj bilo povjereno na skrb.

13. Također, navodi Centra da je svog sina posjetila samo dva puta tijekom njegove prve godine života su netočni jer ga je posjećivala jednom mjesečno kada joj je, nakon što je odluka kojom je lišena prava na roditeljsku skrb postala pravomoćna, taj isti Centar prestao plaćati mjesečnu naknadu i više nije imala sredstava platiti put kako bi posjetila L.

14. Dana 10. prosinca 2010. godine prva podnositeljica zahtjeva obavijestila je Centar kako je u telefonskom razgovoru s L.-ovim skrbnikom

7. prosinca 2010. godine saznala da je pokrenut postupak za posvojenje L. Zatražila je Centar da joj dostavi sve relevantne informacije glede posvojenja njenog sina L.

15. Dana 14. prosinca 2010. godine Centar je odgovorio da je L. posvojen konačnom odlukom od 15. listopada 2010. godine i da nije bio potreban pristanak roditelja koji je bio lišen prava na roditeljsku skrb, te da takav roditelj ne može biti stranka u postupku posvojenja. Nije bilo moguće dati joj nikakve daljnje informacije jer su podaci o posvojenju povjerljivi.

16. Dana 28. siječnja 2011. godine Općinski sud u K. odbio je njen zahtjev za vraćanje prava na roditeljsku skrb jer je L. u međuvremenu posvojen.

II. MJERODAVNO DOMAĆE I POREDBENO PRAVO

A. Mjerodavno pravo

17. Obiteljski zakon (Narodne novine br. 116/2003 od 22. srpnja 2003.) u mjeri u kojoj je mjerodavan glasi kako slijedi:

Članak 114.

"(1) Sud će u izvanparničnom postupku roditelja koji zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava lišiti prava na roditeljsku skrb.

(2) Roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava ako:

1. provodi tjelesno ili duševno nasilje nad djetetom, uključujući izloženost nasilju među odraslim članovima obitelji,

2. spolno iskorištava dijete,

3. izrabljuje dijete sileći ga na pretjerani rad ili na rad koji nije primjeren njegovoj dobi,

4. djetetu dopušta uživanje alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava,

5. navodi dijete na društveno neprihvatljivo ponašanje,

6. je napustio dijete,

7. ne skrbi dulje od tri mjeseca o djetetu s kojim ne živi,

8. u roku godine dana ne stvori uvjete za zajednički život s djetetom s kojim ne živi, a da za to nema osobito opravdan razlog,

9. ne skrbi za osnovne životne potrebe djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donijelo nadležno tijelo,

10. na drugi način grubo zlorabi djetetova prava.

(3) Postupak za lišenje prava na roditeljsku skrb dužan je pokrenuti centar za socijalnu skrb čim sazna za okolnosti iz stavka 2 ovoga članka, a može ga pokrenuti drugi roditelj, dijete ili sud po službenoj dužnosti.

(4) Pravo na roditeljsku skrb vratit će se odlukom suda kad prestanu razlozi zbog kojih je to pravo oduzeto.

(5) Izvanparnični postupak iz stavka 4. ovoga članka može pokrenuti roditelj kojem je to pravo oduzeto ili centar za socijalnu skrb.

(6) U slučaju da je pokrenut postupak za lišenje roditeljske skrbi za oba ili jedinog roditelja centar za socijalnu skrb imenovat će djetetu posebnog skrbnika.

...”

Članak 119.

(1) Roditeljska skrb prestaje kad dijete stekne poslovnu sposobnost ili kad je posvojeno.

...”

Članak 125.

"(1) Posvojenje se može zasnovati ako je u interesu djeteta.

...”

Članak 129.

"(1) Za posvojenje je potreban pristanak obaju ili jedinog roditelja djeteta, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.

...”

Članak 130.

"Za posvojenje nije potreban pristanak roditelja:

1. koji je lišen roditeljske skrbi,

...”

Članak 135.

(1) Postupak za posvojenje provodi po službenoj dužnosti centar za socijalnu skrb mjesta prebivališta ili boravišta djeteta...."

Članak 138.

...

(3) Roditelj čiji pristanak za posvojenje djeteta nije potreban nije stranka u postupku posvojenja."

Članak 139.

"Centar za socijalnu skrb saslušat će po potrebi i bliske djetetove srodnike o okolnostima koje su važne za posvojenje."

Članak 144.

"(1) Posvojenjem prestaju međusobna prava i dužnosti posvojenika i njegovih krvnih srodnika.

...”

Članak 267.

"Sud je dužan tijekom postupka osobito paziti da se zaštite prava i interesi djece, osoba s duševnim smetnjama, ili osoba koje se iz drugih razloga nisu sposobne same brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima."

B. Sudjelovanje roditelja lišenog prava na roditeljsku skrb u postupku posvojenja u pravu drugih država članica Vijeća Europe

18. Poredbeni pregled u odnosu na to do koje mjere roditelj lišen prava na roditeljsku skrb ima pravo sudjelovati u naknadnom postupku za posvojenje njegovog djeteta odnosi se na četrdeset jednu državu članicu Vijeća Europe i to Albaniju, Armeniju, Austriju, Belgiju, Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Estoniju, Cipar, Češku Republiku, Finsku, Francusku, bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju, Gruziju, Njemačku, Grčku, Mađarsku, Italiju, Irsku, Latviju, Lihtenštajn, Litvu, Luksemburg, Maltu, Moldaviju, Monako, Crnu Goru, Nizozemsku, Norvešku, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Rusiju, Srbiju, Slovačku, Sloveniju, Španjolsku, Švedsku, Švicarsku, Tursku, Ukrajinu i Ujedinjeno Kraljevstvo (Englesku i Wales).

19. Pregledana zakonodavstva četrdeset i jedne države članice koja uređuju sudjelovanje roditelja lišenih prava na roditeljsku skrb u naknadnom postupku posvojenja daju raznoliku sliku. U njih dvanaest, i to Austriji, Belgiji, Cipru, Finskoj, Njemačkoj, Lihtenštajnu, Malti, Nizozemskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Švicarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu lišenje prava na roditeljsku skrb nema nikakav učinak *per se* na potrebnu suglasnost za posvojenje koju treba dati biološki roditelj. Međutim, u većini tih pravnih sustava posvojenje je moguće bez suglasnosti biološkog roditelja. Razlozi za to vrlo su slični kao i razlozi za provođenje prethodnog postupka lišenja prava.

20. Na primjer, na Cipru sud može odluku donijeti bez suglasnosti biološkog roditelja u slučaju da je taj roditelj napustio, zanemario ili zlostavljao dijete ili ako sustavno nije ispunjavao roditeljske dužnosti, posebno glede hranjenja i uzdržavanja.

21. U Njemačkoj je moguća zamjena inače uvijek potrebne suglasnosti roditelja za posvojenje u slučajevima sličnim onima kad je opravdano lišenje prava na roditeljsku skrb, uključujući ustrajnu i tešku/osobito tešku povredu roditeljskih dužnosti ili ravnodušnost prema djetetu u mjeri koja predstavlja ustrajnu i tešku povredu dužnosti. Odluka se može donijeti bez suglasnosti roditelja i kad je roditelj trajno nesposoban brinuti se i podizati dijete zbog osobito teške duševne bolesti ili osobito teškog mentalnog ili duševnog hendikepa zbog kojeg bi razvoj djeteta bio ozbiljno ugrožen. Osoba čija suglasnost zamjenjuje suglasnost roditelja stranka je u postupku i kao takvu je treba saslušati.

22. U Belgiji sud može uskratu suglasnosti smatrati zloporabom, zbog čega je opravdano istu ne uzeti u obzir. Slično tome u Austriji suglasnost može zamijeniti odluka suda ako nema nikakvog opravdanja za njezinu uskratu.

23. U Nizozemskoj, inherentno pravo roditelja da daju veto na posvojenje može se zanemariti ako dijete i roditelj gotovo uopće nisu živjeli zajedno kao obitelj, ako je roditelj zloporabio svoju ovlast nad djetetom, ako je ozbiljno zanemario skrb i podizanje djeteta ili ako je roditelj neopozivo osuđen za kazneno djelo jednako onome koje može opravdati lišenje prava na roditeljsku skrb. U sudskoj praksi ustanovljeno je da se veto može zanemariti ako je roditelj zloporabio svoje pravo na njega. U tom je pogledu Vrhovni sud Nizozemske presudio da roditelj, kad koristi svoje pravo veta, ima obvezu pridati veliku težinu interesima djeteta.

24. U Malti lišenje prava na roditeljsku skrb ne dovodi automatski do gubitka prava bioloških roditelja na sudjelovanje u postupku posvojenja, ali sud se *može* pozvati na tu činjenicu lišenja kao opravdanje za donošenje odluke o posvojenju bez njihove suglasnosti koja je inače potrebna. Nadalje, odluka se može donijeti bez roditeljske suglasnosti zbog napuštanja, zanemarivanja ili zloporabe djeteta, kao i u slučaju da se sud uvjeri da je posvojenje u najboljem interesu djeteta.

25. U Portugalu roditelji lišeni roditeljskih prava u pravilu sudjeluju u postupku posvojenja i njihova je suglasnost nužna, osim ako je dijete već bilo smješteno u udomiteljsku skrb temeljem sudske odluke odnosno u obitelj ili u ustanovu u svrhu posvojenja. Nakon što dijete bude smješteno u obitelj odabranu za posvojenje ili u ustanovu u svrhu posvojenja, biološkim roditeljima ne ostaju nikakva prava na sudjelovanje.

26. U Rumunjskoj biološki roditelji gube sva prava na sudjelovanje u postupku posvojenja od trenutka kad je djetetu određeno skrbništvo. U takvom slučaju za posvojenje je potrebna suglasnost skrbnika.

27. Ovisno o strukturi mjerodavnog nacionalnog zakonodavstva, pod određenim se okolnostima odluka može donijeti bez inače potrebne roditeljske suglasnosti za posvojenje, ili od početka razlozi usporedivi s razlozima koji opravdavaju donošenje odluke bez suglasnosti bioloških roditelja pretežu nad njihovim pravom na sudjelovanje u postupku. Nije nužno očigledno da ovo drugo rješenje automatski daje roditelju manje prava od prvog. Ako roditelj bez čije se suglasnosti može donijeti odluka nema nikakva dodatna prava na saslušanje u postupku posvojenja, na primjer, kako bi objasnio zašto ne daje suglasnost, njegov položaj može biti jednakovrijedan kao i položaj roditelja koji od samog početka nemaju pravo na sudjelovanje. U Njemačkoj je predviđeno dvostruko jamstvo ove vrste, i to pravo na suglašavanje s posvojenjem poduprto zasebnim pravom na saslušanje u slučaju da se odluka može donijeti bez suglasnosti. Slično tome, u Nizozemskoj korištenje prava na davanje veta na posvojenje (koje imaju i roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb), u sebi sadrži zahtjev za aktivno sudjelovanje roditelja u postupku posvojenja.

28. U devet država članica, i to u Bugarskoj, bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji, Irskoj, Italiji, Litvi, Monaku, Norveškoj, Poljskoj i Švedskoj roditelj lišen prava na roditeljsku skrb ima pravo na sudjelovanje od početka postupka posvojenja, u obliku prava na obavješćivanje o postupku posvojenja i prava na saslušanje ili davanje mišljenja koje nema nikakav obvezujući učinak za sud.

29. U Italiji će biološki roditelji biti obaviješteni o pokretanju prethodnog postupka posvojenja pred sudom, te mogu postati stranka u postupku i može ih zastupati odvjetnik.

30. U Bugarskoj, Irskoj, Litvi i Švedskoj biološki su roditelji pozvani izraziti svoja stajališta i mišljenja u postupku posvojenja čak iako ona nemaju nikakav učinak na sud.

31. U bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji i Poljskoj biološki roditelji sudjeluju u postupku kao treća strana ili zainteresirana stranka.

32. U dvadeset i jednoj državi članici koje ovdje razmatramo, i to u Albaniji, Armeniji, Bosni i Hercegovini, Češkoj Republici, Estoniji, Francuskoj, Gruziji, Grčkoj, Mađarskoj, Latviji, Luksemburgu, Moldaviji, Crnoj Gori, Rusiji, Srbiji, Slovačkoj, Sloveniji, Španjolskoj, Turskoj i Ukrajini roditelj lišen prava na roditeljsku skrb nema nikakvu ulogu u naknadnom postupku posvojenja.

33. U većini tih država članica pravo sudjelovanja izričito je isključeno. Međutim, u Albaniji i Češkoj Republici ne postoje nikakvi propisi koji bi ukazivali na neku ulogu u postupku posvojenja za roditelje lišene prava na roditeljsku skrb, čija suglasnost stoga nije potrebna za posvojenje. Međutim, nema ni ikakve izričite zabrane u tom pogledu.

C. Međunarodno pravo

34. Konvencija UN-a o pravima djeteta od 20. studenog 1989. godine koja je stupila na snagu u odnosu na Hrvatsku 8. listopada 1991. godine ("Narodne novine - Međunarodni ugovori" 15/1990), u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi:

Članak 9.

“1. Države stranke će osigurati da se dijete ne odvaja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim u slučajevima kad nadležne vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je takvo odvajanje prijeko potrebno u najboljem interesu djeteta. Takva odluka mogla bi biti krajnje potrebna u posebnom slučaju, kao što je zlouporaba ili zanemarivanje djeteta od strane roditelja, ili kad roditelji žive odvojeno, a mora se donijeti odluka o mjestu djetetova prebivališta.“

“2. U svakom postupku koji se vodi u skladu sa stavkom 1. ovoga članka, svim zainteresiranim strankama se mora omogućiti sudjelovanje i izjašnjavanje.

Članak 21.

„Države stranke koje priznaju i/ili dopuštaju posvojenja, osigurati će da se pri tome u najvećoj mjeri vodi računa o najboljem interesu djeteta te će:

a) osigurati da posvojenje odobravaju samo nadležna tijela vlasti, u skladu s odgovarajućim propisima i postupcima, kao i svim bitnim pouzdanim informacijama te odlučiti da li se posvojenje dopušta glede okolnosti u kojima se dijete nalazi u odnosu na roditelje, srodnike i zakonske skrbnike i, ako je potrebno, utvrditi jesu li zainteresirane strane dale obaviješteni pristanak za posvojenje nakon što su dobile odgovarajući savjet, kad je on potreban....“

35. Dana 15. siječnja 2001. godine Odbor stručnjaka Vijeća Europe za obiteljsko pravo donio je Bijelu knjigu o načelima koja se odnose na uspostavu i pravne posljedice roditeljstva. Mjerodavni dio glasi kako slijedi:

Načelo 15.:

“1. Posvojenje neće biti odobreno ako nisu dane barem slijedeće suglasnosti koje nisu povučene :

suglasnost majke

suglasnost oca.

Države mogu zahtijevati suglasnost djeteta za koje se po unutarnjem pravu smatra kako dovoljno razumije.

2. Zakonom se može propisati kako suglasnost oca majke ili oboje nije potrebna ako nemaju pravo na roditeljsku skrb ili ako se ta suglasnost ne može pribaviti, osobito ako je nepoznato gdje se nalazi majka, otac ili oboje te ako se ne mogu pronaći ili su mrtvi.

3. Nadležno tijelo može odlučiti da ne prihvaća odbijanje davanja suglasnosti bilo koje osobe navedene u stavku 1., samo u iznimnim slučajevima određenim zakonom.“

36. Europska konvencija o posvojenju djece iz 2008. godine (revidirana), razrađena unutar Vijeća Europe, stupila je na snagu 1. rujna 2011. godine te ju je ratificiralo sedam država, a potpisalo petnaest, ali ne i Hrvatska. Uglavnom je potvrdila načela Konvencije iz 1967. godine istog imena. Članak 5. Konvencije iz 2008. godine propisuje kako slijedi:

Članak 5. - Pristanak za posvojenje

“1 Pod uvjetima iz stavaka 2. i 5. ovog članka, posvojenje neće biti odobreno ako nisu dane barem slijedeće suglasnosti za posvojenje koje nisu povučene:

a suglasnost majke i oca ili, ako nema ni oca ni majke, suglasnost bilo koje osobe ili tijela koje ima pravo dati suglasnost umjesto njih;

b suglasnost djeteta za koje se po zakonu smatra da dovoljno razumije; smatrat će se da dijete dovoljno razumije kad navršši zakonom propisanu dob koja neće biti veća od 14 godina;

c suglasnost bračnog druga ili registriranog partnera posvojitelja;

2 Osobe čija se suglasnost traži za posvojenje moraju dobiti potrebno savjetovanje i moraju biti propisno obaviještene o učincima njihove suglasnosti, osobito hoće li posvojenje dovesti do prestanka pravnog odnosa između djeteta i obitelji u kojoj je

rođeno. Suglasnost treba biti dana slobodno, u propisanom pravnom obliku, te izražena ili posvjedočena u pisanom obliku.

3 Nadležno tijelo neće donijeti odluku bez suglasnosti niti odbiti uskratu davanja suglasnosti bilo koje osobe navedene u stavku 1., osim zbog iznimnih razloga određenih zakonom. Međutim, odluka se može donijeti bez suglasnosti djeteta koje ima invaliditet koji ga sprečava izraziti valjanu suglasnost.

4 Ako majka ili otac nemaju pravo na roditeljsku skrb u odnosu na dijete ili barem pravo dati suglasnost za posvojenje, zakon može propisati da neće biti potrebno pribaviti njihovu suglasnost.

5 Suglasnost majke za posvojenje njezinog djeteta bit će valjana ako je dana u vrijeme nakon rođenja djeteta, ne kraće od šest tjedana, koje je propisano zakonom, ili, ako takvo vrijeme nije propisano, tijekom vremena koje će joj, po mišljenju nadležnog tijela, omogućiti dovoljan oporavak od učinka poroda.

6 U svrhu ove Konvencije "otac" i "maka" znače osobe koje su prema zakonu roditelji djeteta."

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

37. Prva podnositeljica prigovara da je povrijeđeno njezino pravo i pravo njezinog sina na poštovanje obiteljskog života jer nije mogla djelotvorno sudjelovati u postupku koji se tiče njezinih prava na roditeljsku skrb te da je njezin sin dan na posvojenje bez njezinog znanja, suglasnosti ili sudjelovanja u postupku posvojenja.

Poziva se na članak 8. Konvencije koji glasi kako slijedi:

"1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. "

A. Dopuštenost

1. Tvrđnje stranaka

38. Vlada tvrdi kako prva podnositeljica nema *locus standi* glede L. te da su jedine osobe koje su mogle podnijeti bilo kakve prigovore u njegovo ime njegovi posvojitelji, budući da je njegovo posvojenje postalo konačno 15. listopada 2010. godine.

39. Nadalje tvrde da članak 8. nije primjenjiv na ovaj predmet, budući da se prema njihovim tvrdnjama odnos između prve podnositeljice i njezinog sina bio pogoršao do takve mjere da više nije predstavljao

obiteljski život i da samo njihov krvni odnos nije dovoljan da bi ga održao. Ističe kako je dijete smješteno u udomiteljsku obitelj od rođenja, da se prva podnositeljica prestala brinuti o djetetu i da su dijete posvojile treće osobe.

40. Vlada također tvrdi da prva podnositeljica nije iscrpila sva dostupna domaća pravna sredstva jer nije podnijela žalbu protiv odluke Općinskog suda u K. od 10. svibnja 2010. godine kojom je bila lišena prava na roditeljsku skrb u odnosu na L., a naknadno ustavnu tužbu u slučaju da je njezina žalba neuspješna.

41. Naposljetku tvrde kako je zahtjev podnesen izvan šestomjesečnog roka jer je konačna domaća odluka kojom je prva podnositeljica lišena svog prava na roditeljsku skrb donesena 10. svibnja 2010. i dostavljena njoj 17. svibnja 2010. godine.

42. Glede njezinog prava da zastupa L., prva podnositeljica odgovara kako iako je bila lišena prava na roditeljsku skrb, imala je pravo podnijeti prigovore u ime svog biološkog djeteta kao bi zaštitila njegove interese.

43. Prva podnositeljica pobija Vladine tvrdnje o primjenjivosti članka 8. i tvrdi da su uklanjanje djeteta iz roditeljske skrbi njegovog roditelja, lišenje roditelja prava na roditeljsku skrb i davanje djeteta na posvojenje bile krajnje mjere, koje su u njenom slučaju imale izrazito velik učinak na njezin obiteljski život.

44. Glede iscrpljivanja domaćih pravnih sredstva, prva podnositeljica tvrdi kako nije uložila žalbu protiv odluke od 10. svibnja 2010. godine jer nije mogla razumjeti pravna pitanja i značenje sudskog postupka. Budući da nije bila zastupana u tom postupku, nije mogla koristiti nikakva pravna sredstva.

45. Glede poštovanja pravila o šest mjeseci, prva podnositeljica odgovorila je da nije mogla shvatiti značenje postupka u kojem je bila lišena prava na roditeljsku skrb i učinak te odluke. Tek je slučajno postala svjesna pravog značenja donesenih odluka. Tada je podnijela zahtjev za besplatnu pravnu pomoć i iskoristila sve pravne putove koji su joj još uvijek bili na raspolaganju, kao što je zahtjev da joj se vrati pravo na roditeljsku skrb u odnosu na L. Konačna odluka u tom postupku donesena je 28. siječnja 2011. godine.

2. Ocjena Suda

(a) Aktivna legitimacija prve podnositeljice da postupa u ime L.

46. Sud primjećuje kako su nakon odluke od 10. svibnja 2010. godine kojom je prva podnositeljica bila lišena prava na roditeljsku skrb, pravne roditeljske veze između prve podnositeljice i njenog sina L. prestale postojati. L. je poslije dan na posvojenje i ono je okončano 15. listopada 2010. godine. Međutim, taj čimbenik nije odlučan za pitanje može li prva podnositeljica podnositi prigovore u ime L. Uvjeti koji se primjenjuju na pojedinačne zahtjeve prema Konvenciji nisu nužno isti kao i nacionalna mjerila koja se odnose na *locus standi*. Svrha nacionalnih pravila u tom

pogledu može biti različita od one predviđene člankom 34., te iako te svrhe ponekad mogu biti slične, ne mora uvijek biti tako (vidi, *mutatis mutandis*, *Norris protiv Irske*, 26. listopada 1988., stavak 31., Serija A br. 142).

47. Sud želi svratiti pozornost na načelo prema kojem predmet i svrha Konvencije kao instrumenta za zaštitu pojedinačnih ljudskih bića zahtijeva da njezine odredbe, i postupovne i materijalne, budu tumačene i primjenjivane tako da osiguranja koja ona pruža budu i praktična i djelotvorna (vidi, između drugih izvora, predmet *Loizidou protiv Turske* (prethodni prigovori), 23. ožujka 1995., stavci 70.-72., Serija A br. 310). Članak 34. zahtijeva pažljivo razmatranje položaja djece, budući da se djeca općenito moraju pouzdati u druge osobe, da one podnesu njihove zahtjeve i zastupaju njihove interese, te možda nisu takve dobi ili sposobnosti da bi mogli dati ovlaštenje za poduzimanje bilo kakvih koraka u njihovo ime u bilo kakvom stvarnom smislu (*P.C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), br. 56547/00, 11. studenog 2001.). Sud smatra kako u ovom području treba izbjegavati ograničavajuć ili tehnički pristup.

48. U ovome predmetu Sud bilježi da je L. posvojen i da su sada prema nacionalnom pravu njegovi usvojitelji njegovi zakonski zastupnici. Stoga bi u odnosu na sva pitanja koja se tiču činjenica nastalih nakon što je posvojenje postalo konačno, njegovi jedini zastupnici prema nacionalnom pravu bili njegovi usvojitelji. Međutim Sud treba ispitati sva pitanja mjerodavna za njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života koja su se pojavila u postupku koji se tiče prekidanja njegovih veza s biološkom majkom prije posvojenja (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *Scozzari i Giunta protiv Italije* [VV], br. 39221/98 i 41963/98, ECHR 2000-VIII, stavak 138.; *Moretti i Benedetti protiv Italije*, br. 16318/07, stavak 32., 27. travnja 2010.; *Z. protiv Slovenije*, br. 43155/05, stavak 114., 30. studenog 2010.; *Diamante i Pelliccioni protiv San Marina*, br. 32250/08, stavak 146., 27. rujna 2011. i *M.D. i ostali protiv Malte*, br. 64791/10, stavak 27., 17. srpnja 2012.).

49. Sud u tom pogledu primjećuje kako je u načelu u interesu djeteta da sačuva veze s biološkim roditeljima, osim kad postoje ozbiljni razlozi koji opravdavaju raskid tih veza. U ovom postupku pred Sudom, L. zbog svoje mlade dobi nije u položaju zastupati svoje interese. Prva podnositeljica jedina je koja može tvrditi, također i u njegovo ime, kako je raskid veza između nje kao biološke majke i L. pogodno i njegovo pravo na poštovanje privatnog života.

50. Sud stoga zaključuje kako Vladin prigovor koji se odnosi na *locus standi* prve podnositeljice za zastupanje L. u postupku pred Sudom treba odbiti.

(b) Primjenjivost članka 8. Konvencije na ovaj predmet

51. U svojoj dobro utvrđenoj praksi Sud je naglašavao kako uživanje roditelja i djeteta u međusobnom društvu predstavlja temeljni element obiteljskog života. Nadalje, prirodan obiteljski odnos ne prestaje zbog

činjenice da su dijete uzeli u javnu skrb (vidi predmete *Johansen protiv Norveške*, 7. kolovoza 1996., stavak 52., *Izješća o presudama i odlukama* 1996-III, i *Olsson protiv Švedske* (br. 1), 24. ožujka 1988, stavak 59., Serija A br. 130).

52. Glede ovoga predmeta Sud bilježi kako je prva podnositeljica rodila svog sina L. u prosincu 2008. godine. Iako je dijete ubrzo nakon rođenja smješteno u udomiteljsku obitelj, izgleda da je prva podnositeljica nastavila posjećivati svog sina. Sud je već presudio kako obiteljske veze postoje između djeteta i njegovog biološkog roditelja s kojim dijete nikada nije živjelo (vidi predmet *Keegan protiv Irske*, 26. svibnja 1994., stavak 45., Serija A br. 290). Po mišljenju Suda, veza između prve podnositeljice i njezinog sina postojala je od trenutka djetetovog rođenja, a odgovarala je obiteljskom životu. Stoga je članak 8. primjenjiv na ovaj predmet.

(c) Iscrpljenje domaćih pravnih sredstva i poštovanje roka od šest mjeseci

53. Sud primjećuje kako se podnositeljici prigovori odnose na niz događaja koji je završio posvojenjem L. Pred nacionalnim su se vlastima vodili različiti postupci. Sud smatra kako je pitanje iscrpljenja domaćih pravnih sredstva, kako ga je postavila Vlada, kao i pitanje pridržavanja pravila o šest mjeseci, blisko povezano s biti prigovora. Stoga Sud odlučuje prigovore spojiti s osnovanošću predmeta.

(d) Zaključak

54. Sud primjećuje kako ovaj dio zahtjeva nije očito neosnovan u smislu članka 35., stavka 3.(a), Konvencije. Nadalje primjećuje i da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga treba utvrditi da je dopušten.

B. Osnovanost

1. Tvrdnje stranaka

55. Prva podnositeljica tvrdi kako je bila intelektualno nesposobna pratiti sudski postupak za lišenje njezinog prava na roditeljsku skrb ili shvatiti narav tog postupka, a kamoli zastupati se u tom predmetu i razumjeti donesenu odluku. Nadalje tvrdi kako je konačno razdvajanje nje i njezinog biološkog sina kroz postupak posvojenja, u kojem ona nije sudjelovala, a prava njenog sina nisu bila zaštićena, povrijedilo i njezino i pravo njezinog sina na poštovanje obiteljskog života.

56. Vlada tvrdi kako je prva podnositeljica, kao osoba koja nije bila lišena poslovne sposobnosti, bila sposobna zastupati svoje interese u postupku pred nacionalnim sudovima. Sud koji je vodio postupak za lišenje prve podnositeljice njezinog prava na roditeljsku skrb pažljivo je ispitao sve mjerodavne činjenice, naložio provođenje mjerodavnih medicinskih vještačenja i došao do odgovarajućih zaključaka. Prva podnositeljica, koja

je uspješno završila strukovno obrazovanje, bila je sposobna angažirati odvjetnika da je to željela.

57. Glede postupka posvajanja, tvrdi da kad je vođen taj postupak podnositeljica više nije imala pravo na roditeljsku skrb u odnosu na L.

2. Ocjena Suda

(a) Je li došlo do miješanja

58. Sud je već citirao kako uživanje roditelja i djeteta u međusobnom društvu predstavlja temeljni element obiteljskog života (vidi stavak 54. ove presude). Domaće mjere koje sprečavaju to uživanje predstavljaju miješanje u pravo zaštićeno člankom 8. (vidi naprijed citirani predmet *Johansen*, stavak 52.; *Haase protiv Njemačke*, br. 11057/02, stavak 82., ECHR 2004-III (izvaci) i *X protiv Hrvatske*, br. 11223/04, stavak 45., 17. srpnja 2008.).

59. U ovome su predmetu mjere koje je poduzela država u pogledu odnosa prve podnositeljice s njezinim sinom L. potekle iz odluke od 10. svibnja 2010. godine kojom je prva podnositeljica lišena prava na roditeljsku skrb u odnosu na svog sina i njegovo posvojenje.

60. Nema nikakve dvojbe kako su i lišenje roditelja prava na roditeljsku skrb i davanje djeteta na posvojenje dvije vrlo ograničavajuće mjere, a ova druga dovodi do potpunog prekida odnosa između roditelja i djeteta. U ovome su predmetu te mjere predstavljale miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njihovog obiteljskog života kako je zajamčeno stavkom 1. članka 8. (vidi naprijed citirani predmet *X protiv Hrvatske*, stavak 45.).

(b) Zakonitost miješanja i legitimni cilj

61. Sud prihvaća kako mjere o kojima je riječ imaju osnovu u nacionalnom pravu, točnije u Obiteljskom zakonu te da je mjerodavno hrvatsko zakonodavstvo osmišljeno kako bi zaštitilo djecu. Nema ničega što bi navodilo na zaključak da je ono u ovome predmetu primijenjeno u bilo koju drugu svrhu. Sud stoga prihvaća kako je cilj odluka o kojima je riječ bio zaštita najboljih interesa djeteta, a to je legitiman cilj u smislu stavka 2. članka 8. (vidi naprijed citirani predmet *Keegan*, stavak 44.; *Görgülü protiv Njemačke*, br. 74969/01, stavak 37., 26. veljače 2004.; *Glesmann protiv Njemačke* br. 25706/03, stavak 101., 10. siječnja 2008. i naprijed citirani predmet *X protiv Hrvatske*, stavak 46.). Ostaje utvrditi može li se to miješanje smatrati "nužnim u demokratskom društvu".

(c) Nužnost u demokratskom društvu

62. Središnje je pitanje u ovom predmetu je li u provedenim postupcima bio poštovan obiteljski život podnositelja ili su oni predstavljali miješanje u pravo na poštovanje obiteljskog života koje se ne može opravdati kao nužno u demokratskom društvu. Bitan sastojak članka 8. je zaštita pojedinaca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti. Sud ponavlja kako razdvajanje obitelji

predstavlja vrlo ozbiljno miješanje. Sud uviđa da su lokalne vlasti, kod donošenja odluka u tako osjetljivom području, suočene s krajnje teškom zadaćom. Tražiti od njih da u svakoj prilici primjenjuju nefleksibilan postupak samo bi uvećalo njihove probleme. Stoga moraju imati pravo na određen stupanj diskrecije u tom pogledu. S druge strane, uvijek kad se razmatra taj vid ovoga predmeta, veliku težinu treba dati činjenici da se može vrlo lako pokazati kako su odluke koje treba donijeti nepovratne, kao u slučaju kad je dijete oduzeto roditeljima i slobodno za posvojenje. Stoga je to područje u kojemu je zahtjev za zaštitu od proizvoljnog miješanja još veći nego inače (vidi predmet *B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 8. srpnja 1987., Serija A br. 121, stavak 63.; naprijed citirani predmet *X protiv Hrvatske*, stavak 47. i *R. i H. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 35348/06, stavak 76., 31. svibnja 2011. godine.).

63. Istina je kako članak 8. ne sadrži nikakve izričite postupovne zahtjeve, ali to nije odlučno u toj stvari. Tim više lokalna vlast, kad donosi odluku o djeci u svojoj skrbi i važe bitne elemente odluke, mora razmotriti stajališta i interese bioloških roditelja. Stoga po mišljenju Suda u postupku donošenja odluke mora biti moguće saznati koja su njihova stajališta i interesi, lokalna ih vlast treba propisno razmotriti, a oni moraju biti u mogućnosti pravodobno iskoristiti sva pravna sredstva koja su im na raspolaganju. Po mišljenju Suda treba dakle utvrditi jesu li, s obzirom na konkretne okolnosti ovoga predmeta, a osobito na ozbiljnu narav odluka koje je trebalo donijeti, roditelji sudjelovali u postupku donošenja odluke, gledanom u cjelini, u mjeri dovoljnoj da im pruži traženu zaštitu njihovih interesa. Ako nisu, to znači da je došlo do propuštanja poštovanja njihovog obiteljskog života i miješanje koje proizlazi iz te odluke neće se moći smatrati potrebnim u smislu članka 8. (vidi naprijed citirane predmete *B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 64. i *X protiv Hrvatske* stavak 48.).

64. U postupku primjenjivom na odlučivanje o pitanjima koja se odnose na obiteljski život, roditelji u pravilu imaju pravo na saslušanje i potpuno informiranje, iako ograničenja tih prava mogu u određenim okolnostima pronaći opravdanje temeljem članka 8., stavka 2. Sud će ispitati te vidove kako bi odlučio je li postupak bio vođen na pošten način i jesu li u njemu bili propisno poštovani interesi zaštićeni člankom 8. (vidi naprijed citirani predmet *B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 65.; *Tysiác protiv Poljske*, br. 5410/03, stavak 113., ECHR 2007-...; i naprijed citirani predmet *X protiv Hrvatske*, stavak 49.).

65. Sud u ovome predmetu nije pozvan odlučiti je li posvojenje djeteta prve podnositeljice bilo opravdano kao takvo, već utvrditi je li primijenjen postupak bio u skladu sa zahtjevima članka 8. Konvencije. Tijek događaja koji se odnose na dijete prve podnositeljice naveden je u stavcima 7. do 16. ove presude.

66. Sud bilježi kako je odmah nakon rođenja L., biološki sin prve podnositeljice, bio smješten na udomiteljsku skrb odlukom Centra za socijalnu skrb K. Kad je dijete bilo staro približno godinu i pet mjeseci, prva

podnositeljica bila je lišena svog prava na roditeljsku skrb u odnosu na L. Nakon te odluke nadležni Centar za socijalnu skrb dao je L. na posvojenje. Prva podnositeljica, koja u trenutku kad joj je odobrena besplatna pravna pomoć više nije mogla iskoristiti niti jedno pravno sredstvo u odnosu na odluku kojom je bila lišena prava na roditeljsku skrb, pokušala je vratiti svoje pravo na roditeljsku skrb, što je predviđeno mjerodavnim domaćim pravom (članak 114., stavci 4. i 5. Obiteljskog zakona). Međutim, njezin je zahtjev odbijen, budući da je u međuvremenu L. bio dan na posvojenje te su ga posvojitelji posvojili nakon postupka za posvojenje u kojemu prva podnositeljica nije bila stranka, niti je o njemu bila obaviještena.

67. Sud smatra kako se navedeni događaji, koji su doveli do postupnog kidanja veza između biološke majke i njezinog sina, moraju sagledati u njihovom trajanju i procijeniti kao cjelina.

68. U tom kontekstu treba uputiti i na Europsku konvenciju o posvojenju djece, koja ne obvezuje Hrvatsku. Ovaj tekst dozvoljava, kad su majka ili otac lišeni roditeljskih prava u odnosu na dijete, da zakon predvidi kako nije potrebno pribaviti njihovu suglasnost. Slično tome Odbor stručnjaka za obiteljsko pravo Vijeća Europe u svojoj Bijeloj knjizi o načelima koja se odnose na uspostavu i pravne posljedice roditeljstva od 15. siječnja 2002. godine prihvaća kako se zakonom može odrediti da suglasnost oca ili majke ili oboje ne mora biti potrebna ako nemaju pravo na roditeljsku skrb.

69. Sud također bilježi kako većina država članica u svojim pravnim sustavima ima mogućnost lišenja roditelja prava na roditeljsku skrb. Glede uloge roditelja lišenog prava na roditeljsku skrb u daljnjem postupku za posvojenje njihovog djeteta, pravni se sustavi država članica razlikuju. I dok otprilike pola država članica priznaje, barem do izvjesne mjere, pravo roditelja lišenog prava na roditeljsku skrb na sudjelovanje u postupku posvojenja, druga ga polovica ne priznaje.

70. S obzirom na naprijed navedeno, Sud, koji ne mora odlučiti je li zakonodavstvo, koje roditelju lišenom prava na roditeljsku skrb ne dozvoljava sudjelovanje u postupku posvojenja, u skladu s člankom 8. Konvencije, ispitat će jesu li u svakom stupnju postupka za raskidanje međusobnih veza podnositelja osigurana dovoljna sredstva osiguranja za zaštitu privatnog i obiteljskog života podnositelja.

71. Glede postupka za lišenje roditelja njihovog prava na roditeljsku skrb, Sud bilježi kako hrvatski Obiteljski zakon sadrži detaljne odredbe koje se odnose na pitanje lišenja roditelja njihovog prava na roditeljsku skrb. Tako je propisao da će roditelj biti lišen prava na roditeljsku skrb ako zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava. Osnove za takvu mjeru popisane su u članku 114., stavku 2. Obiteljskog zakona. Zakon predviđa i postupak koji treba primijeniti. Interesi djeteta zaštićeni su imenovanjem posebnog skrbnika u tom postupku (članak 114., stavak 6. Obiteljskog zakona). Sudovi koji vode bilo koji postupak temeljem Obiteljskog zakona dužni su paziti da se zaštite interesi osoba s duševnim smetnjama ili osoba koje se iz drugih razloga nisu sposobne same brinuti o

sebi i svojim pravima i interesima (članak 267. Obiteljskog zakona). Sud se tako uvjerio kako hrvatsko zakonodavstvo sadrži odgovarajuća zaštitna sredstva glede interesa roditelja i njihove djece u postupku za lišenje roditelja prava na roditeljsku skrb.

72. Prva podnositeljica nije bila zastupana u postupku za lišenje njezinog prava na roditeljsku skrb, usprkos zahtjevu iz članka 267. Obiteljskog zakona. Nacionalne vlasti su utvrdile da je lakše mentalno retardirana i da usprkos potrebi za trajnim psihijatrijskim liječenjem nije dobivala takvo liječenje. Bila je upisana u program za osobe s posebnim potrebama u školi, imala problema s govorom i ograničeni rječnik. Sud smatra da su se nacionalne vlasti trebale pobrinuti da, s obzirom na važnost postupka o kojemu je riječ za njezino pravo na poštovanje njezinog obiteljskog života, interesi prve podnositeljice budu odgovarajuće zaštićeni u postupku o kojemu je riječ. To da prva podnositeljica nije mogla pravilno razumjeti puni pravni učinak takvog postupka i odgovarajući se zastupati u svom predmetu i tako zaštititi svoja prava i interese kao biološka majka L., dokazuju njene naprijed opisane okolnosti.

73. Međutim, usprkos nalaza nacionalnih vlasti da prva podnositeljica boluje od lakše mentalne retardacije, i ocjene suda koji je vodio postupak o kojemu je riječ da ima problema s govorom i ograničeni rječnik, taj je isti sud dozvolio da ne bude zastupana. Sudu je teško prihvatiti da bi se osoba čiji su problemi s govorom i ograničeni rječnik uzeti kao osnove za bojazan da neće moći naučiti svoje dijete pravilno govoriti mogla zastupati u svom predmetu u postupku pred nacionalnim sudovima u odnosu na svoje pravo na roditeljsku skrb.

74. Prva podnositeljica zatražila je besplatnu pravnu pomoć koja joj je odobrena, ali tek nakon što je već bio protekao rok za žalbu. U takvim je okolnostima odvjetnik koji je postupao u njeno ime odabrao jedini put koji je još uvijek bio na raspolaganju za zaštitu prava na roditeljsku skrb prve podnositeljice u odnosu na L. pokušavajući to pravo obnoviti temeljem članka 114., stavka 5. Obiteljskog zakona.

75. Zbog odluke od 10. svibnja 2010. godine kojom je prva podnositeljica lišena prava na roditeljsku skrb u odnosu na L., prva je podnositeljica nakon toga bila isključena iz posvojenja L. Stoga su u postupku koji je prethodio odluci koja je imala tako velike posljedice, podnositeljčina prava i interesi trebali biti odgovarajuće zaštićeni tako što bi se podnositeljici osigurala pomoć odvjetnika radi toga da njezina stajališta i interesi kao i interesi njenog biološkog sina L. budu propisno razmotreni iz motrišta očuvanja veza s njegovom biološkom majkom.

76. Dok je taj postupak bio u tijeku prva podnositeljica je 7. prosinca 2010. godine saznala da je L. posvojen. Postupak za vraćanje podnositeljčinog prava na roditeljsku skrb stoga je obustavljen 28. siječnja 2011. godine. Niti jedno daljnje pravno sredstvo ne bi poslužilo ikakvoj svrsi, budući da se zbog činjenice da je L. već bio posvojen nije mogao

nastaviti nikakav postupak u odnosu na pravo na roditeljsku skrb prve podnositeljice.

77. Sud nadalje bilježi kako prva podnositeljica nije bila obaviještena o postupku za posvojenje i nikada nije bila saslušana s tim u vezi. Budući da nije bila stranka u postupku za posvojenje nije imala nikakvo pravo koristiti neko pravno sredstvo u kontekstu tog postupka.

78. Sud može prihvatiti kako njezina suglasnost, zbog činjenice da je bila lišena prava na roditeljsku skrb nije bila nužna u postupku za posvojenje, ali ipak smatra kako je neophodno, kada, kao u Hrvatskoj, nacionalni sustav dozvoljava vraćanje prava na roditeljsku skrb, da se roditelju da prilika iskoristiti to pravo prije nego dijete bude dano na posvojenje kako bi takva mogućnost imala bilo kakav smisao. U ovom su predmetu nacionalne vlasti, time što nisu obavijestile prvu podnositeljicu o postupku posvojenja, lišile podnositeljicu prilike zahtijevati vraćanje prava na roditeljsku skrb prije nego što su veze između biološkog roditelja i djeteta trajno prekinute zbog posvojenja djeteta. Stoga je bila spriječena uživati svoje pravo zajamčeno Obiteljskim zakonom.

79. Naprijed navedeno otkriva, po mišljenju Suda, nedovoljnu uključenost prve podnositeljice u postupak donošenja odluke.

80. S obzirom na takvu pozadinu Sud smatra da nisu postojala odgovarajuća jamstva ni u jednoj fazi postupka raskidanja veze među podnositeljima. Stoga nalazi da je došlo do povrede članka 8. Konvencije i odbija prigovore Vlade koji se odnose na iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava i pridržavanje šestomjesečnog roka.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6., STAVKA 1. KONVENCIJE

81. Prva podnositeljica također prigovara, temeljem članka 6. Konvencije, da nije bila stranka u postupku za posvojenje, da nije dala svoju suglasnost za posvojenje i da nikada nije bila obaviještena o pokretanju takvog postupka. Prva podnositeljica s tim u vezi prigovara da je skrbnik njenog djeteta bila zaposlenica Centra koji je proveo postupak posvojenja, te tvrdi da je utjecala na pokretanje postupka posvojenja umjesto zaštite prava prve podnositeljice.

82. Vlada osporava te tvrdnje.

83. Sud primjećuje da je ovaj prigovor povezan s gore ispitanim prigovorom, te se stoga na isti način treba utvrditi da je dopušten.

84. Sud međutim nalazi da se ovaj prigovor u biti preklapa s pitanjima koja su ispitana temeljem članka 8. Konvencije. Utvrdivši povredu tih odredbi, Sud presuđuje da se ne otvara nikakvo zasebno pitanje temeljem članka 6., stavka 1. Konvencije.

III NAVODNA POVREDA ČLANKA 14. KONVENCIJE

85. Prva podnositeljica prigovara da joj je oduzeto dijete zbog njenog duševnog i tjelesnog invaliditeta te da je stoga prema njoj izvršena diskriminacija po toj osnovi. Poziva se na članak 14. Konvencije čiji mjerodavni dio glasi:

"Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost."

A. Dopuštenost

86. Vlada tvrdi da prva podnositeljica nije iscrpila domaća pravna sredstva jer nije podnijela tužbu za zaštitu od diskriminacije temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

87. Prva podnositeljica odgovorila je da nije morala iskoristiti pravno sredstvo na koje se poziva Vlada jer joj se tim pravnim sredstvom nije moglo vratiti pravo na roditeljsku skrb.

88. Sud smatra kako prva podnositeljica nije ni na koji način mogla rješavati situaciju kojoj prigovara izvan postupka vođenog pred nacionalnim vlastima koji se odnosio na odnos između nje i njezinog sina, točnije postupka u kojem je lišena prava na roditeljsku skrb, postupka u kojem je pokušala vratiti svoje pravo na roditeljsku skrb i u postupka za posvojenje koji se odnosio na L. Stoga prva podnositeljica nije morala pokrenuti nikakav zaseban postupak temeljem Zakona o zabrani diskriminacije.

89. Sud nadalje smatra kako je ovaj prigovor blisko povezan s prigovorom koji se odnosi na pravo prve podnositeljice na poštovanje njenog privatnog i obiteljskog života temeljem članka 8. Konvencije, te se stoga i on mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

90. Prva podnositeljica tvrdi da su joj nacionalne vlasti oduzele sina zbog njenog invaliditeta i da to predstavlja diskriminaciju protivnu članku 14. Konvencije.

91. Vlada tvrdi kako je L. odvojen od svoje biološke majke, prve podnositeljice, zbog toga što ona nije osigurala odgovarajuće uvjete za njihov zajednički život a ne zbog njenog invaliditeta te da stoga u ovom predmetu nije bilo nikakve diskriminacije po niti jednoj osnovi.

92. U vezi s time, Sud ponavlja kako članak 14. nema samostalno značenje, ali ima važnu ulogu zbog toga što nadopunjuje ostale odredbe Konvencije i njezinih protokola, budući da štiti osobe u sličnim situacijama od svake diskriminacije u uživanju prava utvrđenih tim ostalim odredbama. Kad se na neki materijalni članak Konvencije ili njezinih Protokola poziva i

samostalno i zajedno s člankom 14. a utvrđena je zasebna povreda materijalnog članka, Sud neće možda uvijek smatrati potrebnim razmatrati predmet i na temelju članka 14., iako je njegovo stajalište drugačije ako je temeljni vid predmeta jasna nejednakost u postupanju prema nekome u uživanju prava o kojemu je riječ (vidi *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 22. listopada 1981., stavak 67., Serija A br. 45; *Chassagnou i ostali protiv Francuske* [VV], br. 25088/94, 28331/95 i 28443/95, stavak 89., ECHR 1999-III i *Timishev protiv Rusije*, br. 55762/00 i 55974/00, stavak 53., ECHR 2005-XII).

93. Glede ovoga predmeta, Sud bilježi kako prva podnositeljica tvrdi da joj je sin oduzet samo zbog njezinog invaliditeta, a Vlada tvrdi da je oduzet zbog nepostojanja odgovarajućih uvjeta za njihov zajednički život.

94. Sud smatra da je glavno pitanje u ovom predmetu postupak koji su provele nacionalne vlasti kad su odvojile L. od prve podnositeljice, njegove biološke majke. Sud je u tom pogledu već utvrdio povredu članka 8. Konvencije, nakon što je utvrdio nedostatke u postupku. U svjetlu analize Suda na temelju toga članka i utvrđene povrede, Sud smatra da u okolnostima ovoga predmeta nije potrebno ispitati bilo koji daljnji prigovor na temelju članka 14. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

95. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućuje samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci."

A. Šteta

96. Prva podnositeljica potražuje 30.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

97. Vlada smatra da je taj iznos prekomjeran.

98. Uzimajući u obzir sve okolnosti ovoga predmeta Sud prihvaća da je prva podnositeljica pretrpjela nematerijalnu štetu koja ne može biti nadoknađena samo utvrđenjem povrede. Sud, ocjenjujući na pravičnoj osnovi, prvoj podnositeljici dosuđuje iznos od 12.500 EUR na ime nematerijalne štete, uz sav porez koji bi mogao biti zaračunat podnositeljici zahtjeva.

B. Troškovi i izdaci

99. Prva podnositeljica potražuje i 4.400 EUR na ime troškova i izdataka nastalih pred Sudom.

100. Vlada smatra da je taj iznos prekomjeran.

101. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj se dokaže da ih je stvarno i neophodno pretrpio te da je njihova visina bila razumna. U ovome predmetu, uzimajući u obzir dokumente koje ima u posjedu i naprijed navedene kriterije, Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 2.000 EUR za postupak pred Sudom, uvećan za sve poreze koji bi mogli biti zaračunati prvoj podnositeljici na taj iznos.

C. Zatezna kamata

102. Sud smatra primjerenim da se stopa zatezne kamate temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* spojiti s osnovanošću Vladine prigovore o iscrpljenju domaćih pravnih sredstava te pridržavanju šestomjesečnog roka i odbija ih;
2. *Utvrđuje* da je zahtjev dopušten.
3. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 8. Konvencije.
4. *Presuđuje* kako nema potrebe ispitati prigovor temeljem članka 6. Konvencije;
5. *Presuđuje* kako nema potrebe ispitati prigovor temeljem članka 14. Konvencije;
6. *Presuđuje*
 - (a) da tužena država, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačna u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, prvoj podnositeljici treba isplatiti sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u hrvatske kune prema tečaju važećem na dan isplate:
 - (i) 12.500 EUR (dvanaest tisuća pet stotina eura), na ime nematerijalne štete, uvećanih za sve poreze koji bi se mogli zaračunati;
 - (ii) 2.000 EUR (dvije tisuće eura) na ime troškova i izdataka, uvećanih za sve poreze koje bi se prvoj podnositeljici mogli zaračunati;
 - (b) da se nakon proteka naprijed navedena tri mjeseca, pa do isplate, na prethodno spomenute iznose plaća jednostavna kamata prema stopi koja

je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja kašnjenja, uvećanoj za tri postotna poena;

7. *Odbija* preostali dio zahtjeva prve podnositeljice za pravednom naknadom.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 8. siječnja 2013. godine, u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Nielsen
tajnik

Isabelle Berro-Lefèvre
predsjednica

© *Ured zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana.*